

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 6ης Μαΐου 2003¹

1. Το Arbeitsgericht Lörrach, πρωτοβάθμιο δικαστήριο επί διαφορών εργατικού δικαίου, υπέβαλε στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα με αντικείμενο την ερμηνεία σειράς διατάξεων της οδηγίας 93/104/ΕΚ, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας² και ειδικότερα του άρθρου 1, το οποίο οριοθετεί το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, του άρθρου 6, το οποίο καθορίζει τη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, και του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, το οποίο επιτρέπει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τη μη εφαρμογή του άρθρου 6.

του Προέδρου του Δικαστηρίου της 7ης Νοεμβρίου 2001.

3. Όλοι οι ενάγοντες είναι νοσοκόμοι εξειδικευμένοι στην παροχή επείγουσας ιατρικής βοήθειας και στη μεταφορά ασθενών, εργαζόμενοι ή πρώην εργαζόμενοι του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού (Deutsches Rotes Kreuz), εκ των οποίων δύο ζητούν την καταβολή αμοιβής για υπερωρίες, οι δε λοιποί την αναγνώριση του δικαιώματος να μην εργάζονται πλέον των 48 ωρών εβδομαδιαίως.

I — Τα πραγματικά περιστατικά στις διαφορές των κύριων δικών

2. Το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο επτά διατάξεις παραπομπής προδικαστικών ερωτημάτων, οι οποίες αφορούν ισάριθμες δίκες. Δεδομένου ότι τα ερωτήματα ταυτίζονται απολύτως και τα πραγματικά περιστατικά είναι παρεμφερή, διατάχθηκε η συνεκδίκαση των επτά υποθέσεων, κατά την έγγραφη διαδικασία, με διάταξη

4. Ο εναγόμενος, ανεξαρτήτως των άλλων δραστηριοτήτων, παρέχει υπηρεσίες επείγουσας ιατρικής βοήθειας με σωστικές ομάδες εδάφους σε τμήμα της περιφέρειας (Landkreis) του Waldshut, όπου διατηρεί πληθώρα σταθμών παροχής πρώτων βοηθειών σε ετοιμότητα επί εικοσιτετραώρου βάσεως, καθώς και ένα σταθμό που λειτουργεί μόνον επί δωδεκαώρου βάσεως ημερησίως. Η αντιμετώπιση των επειγόντων περιστατικών εδάφους γίνεται με ασθενοφόρα (Rettungstransportfahrzeuge), επί των οποίων επιβαίνουν δύο νοσοκόμοι ειδικευμένοι στην παροχή πρώτων βοηθειών ή νοσοκόμοι ασθενοφόρων, και με οχήματα επείγουσας ιατρικής επεμβάσεως (Notarzt-Einsatzfahrzeuge), επί των οποίων επιβαίνουν ένας ιατρός ειδικός για επειγόντα περιστατικά και ένας ειδικευμένος στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμος.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Νοεμβρίου 1993 (ΕΕ L 307, σ. 18).

Ευθύς μετά την ειδοποίησή τους για επείγον περιστατικό, τα οχήματα αυτά σπεύδουν να παράσχουν επί τόπου ιατρική βοήθεια στον πάσχοντα. Κατά κανόνα, τον μεταφέρουν ακολούθως σε νοσοκομείο.

Arbeitszeitgesetz (νόμο περί του χρόνου εργασίας), της 6ης Ιουνίου 1994, ο οποίος εκδόθηκε για τη μεταφορά της οδηγίας 93/104 στο εσωτερικό δίκαιο.

5. Με τις συμβάσεις εργασίας, οι διάδικοι της κύριας δίκης συμφώνησαν ότι θα εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις της συλλογικής συμβάσεως σχετικά με τους όρους εργασίας των υπαλλήλων, εργατών και μαθητευομένων του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού (Tarifvertrag über Arbeitsbedingungen für Angestellte, Arbeiter und Auszubildende des Deutschen Roten Kreuzes, στο εξής: συλλογική σύμβαση του Ερυθρού Σταυρού).

8. Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, του Arbeitszeitgesetz, ως χρόνος εργασίας θεωρείται ο περιλαμβανόμενος μεταξύ της ενάρξεως και της λήξεως της εργάσιμης ημέρας, πλην των διαλειμμάτων δυνάμει του άρθρου 3, ο εν λόγω χρόνος εργασίας δεν μπορεί να υπερβεί το οκτάωρο κατά τις εργάσιμες ημέρες, αλλά μπορεί, εντούτοις, να παραταθεί μέχρι του δεκαώρου, με την προϋπόθεση να μην υπερβαίνει τις οκτώ ώρες, κατά μέσον όρο, ανά εργάσιμη ημέρα εντός χρονικής περιόδου ημερολογιακού εξαμήνου ή 24 εβδομάδων.

6. Σύμφωνα με τις διατάξεις της εν λόγω συλλογικής συμβάσεως εργασίας, η μέση διάρκεια εργασίας στην εκμετάλλευση ανέρχεται σε σαράντα εννέα ώρες εβδομαδιαίως στις υπηρεσίες παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας. Οι διάδικοι της κύριας δίκης συμφωνούν ότι συντρέχουν οι πραγματικές προϋποθέσεις, οι οποίες απαιτούνται από το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο β, της συλλογικής συμβάσεως, για την παράταση του ημερήσιου χρόνου εργασίας, ήτοι η παραμονή επί τρεις, τουλάχιστον, ώρες ημερησίως σε κατάσταση επιφυλακής (Arbeitsbereitschaft).

9. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 1, του Arbeitszeitgesetz επιτρέπει, διά συλλογικής συμβάσεως ή συμφωνίας σε επίπεδο επιχειρήσεως και κατά παρέκκλιση από το άρθρο 3:

a) ο χρόνος εργασίας να παρατείνεται πέραν των δέκα ωρών ημερησίως ακόμη και χωρίς αντιστάθμιση, όταν ο χρόνος εργασίας περιέχει τακτικά και σε σημαντικό ποσοστό διαστήματα επιφυλακής (Arbeitsbereitschaft),

II — Η εφαρμοστέα γερμανική νομοθεσία

7. Στη Γερμανία ο χρόνος εργασίας και ο χρόνος αναπαύσεως διέπονται από τον

b) να ορίζεται διαφορετική αντισταθμιστική περίοδος,

- ς) ο χρόνος εργασίας να παρατείνεται μέχρι τις δέκα ώρες ημερησίως, χωρίς αντιστάθμιση, για διάρκεια το πολύ 60 ημερών ανά έτος.

πρέπει να ληφθεί υπόψη η υποσημείωση επί του άρθρου 14, παράγραφος 2, δυνάμει της οποίας ο ανώτατος εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας 54 ωρών, τον οποίο προβλέπει το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο β, της συλλογικής συμβάσεως, πρέπει να μειωθεί σταδιακά. Από την 1η Ιανουαρίου 1993, μειώθηκε σε 49 ώρες.

10. Δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της συλλογικής συμβάσεως του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού, ο κανονικός χρόνος εργασίας, πλην των διαλειμάτων, δεν μπορεί να υπερβεί τις 39 ώρες (38 και μισή ώρες από την 1η Απριλίου 1990) εβδομαδιαίως. Κατά κανόνα, για τον υπολογισμό της μέσης διάρκειας λαμβάνεται ως βάση περίοδος 26 εβδομάδων.

III — Τα προδικαστικά ερωτήματα

Σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 2, ο κανονικός χρόνος εργασίας μπορεί να παραταθεί μέχρι: α) δέκα ώρες ημερησίως ή 49 ώρες εβδομαδιαίως, κατά μέσον όρο, εφόσον περιλαμβάνει κατά κανόνα διάστημα υποχρεωτικής επιφυλακής δύο, τουλάχιστον, ωρών ημερησίως κατά μέσον όρο· β) έντεκα ώρες ημερησίως ή 54 ώρες εβδομαδιαίως, κατά μέσον όρο, αν το διάστημα επιφυλακής διαρκεί τρεις ώρες ημερησίως κατά μέσον όρο και γ) δώδεκα ώρες ημερησίως ή 60 ώρες εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο, αν ο εργαζόμενος παραμένει μεν στην εκμετάλλευση, αλλά εργάζεται μόνον οσάκις του ζητείται.

11. Το Arbeitsgericht Lörrach αποφάσισε, πριν αποφανθεί επί των ως άνω διαφορών, να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

- «1) α) Θα πρέπει η παραπομπή του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 89/391/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία³, σύμφωνα με το οποίο οι οδηγίες [αυτές] δεν εφαρμόζονται όταν δεν το επιτρέ-

Το παράρτημα 2 περιέχει ειδικές ρυθμίσεις για το προσωπικό παροχής πρώτων βοηθειών. Προκειμένου να εφαρμοστεί στο προσωπικό παροχής πρώτων βοηθειών, το οποίο έχει διατεθεί στα ασθενοφόρα, καθώς και στο προσωπικό μεταφοράς ασθενών,

3 — ΕΕ L 183, σ. 1.

πουν εγγενείς ιδιαιτερότητες ορισμένων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η δραστηριότητα του ενάγοντος ειδικευμένου στην παροχή πρώτων βοθημάτων νοσοκόμου εμπίπτει στην εξαίρεση αυτή;

β) Πρέπει ο όρος “οδικές μεταφορές” του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104/ΕΚ να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας μόνον εκείνες οι δραστηριότητες μεταφοράς στο πλαίσιο των οποίων, σύμφωνα με τη φύση της δραστηριότητας, διανύονται μεγάλες γεωγραφικές αποστάσεις και, ως εκ τούτου, λόγω του ότι δεν υπάρχει δυνατότητα προβλέψεως των ενδεχόμενων εμποδίων, δεν είναι δυνατό να καθοριστούν ωράρια εργασίας ή θα πρέπει ως οδικές μεταφορές, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, να νοηθεί και η δραστηριότητα των σωστικών ομάδων εδάφους που παρέχουν τις πρώτες βοήθειες, η οποία περιλαμβάνει τουλάχιστον και την οδήγηση του ασθενοφόρου και τη συνοδεία του ασθενούς;

2) Θα πρέπει το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104/ΕΚ, λαμβανομένης υπόψη και της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-303/98, Simar (σκέψεις 73 και 74)⁴, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η προσωπική συναίνεση του εργαζομένου πρέπει ρητώς να αναφέ-

ρεται στην παράταση του χρόνου εργασίας και πέραν των 48 ωρών εβδομαδιαίως ή είναι δυνατό η συναίνεση να συνίσταται και στο ότι ο εργαζόμενος συμφωνεί με τον εργοδότη του στο πλαίσιο της συμβάσεως εργασίας ότι οι εργασιακοί όροι θα ρυθμίζονται βάσει συλλογικής συμβάσεως εργασίας, η οποία παρέχει τη δυνατότητα παρατάσεως του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας και πέραν των 48 ωρών κατά μέσον όρο;

3) Μπορεί να θεωρηθεί ότι το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, είναι, από άποψη περιεχομένου, απαλλαγμένο αιρέσεως και αρκούντως σαφές, ούτως ώστε οι ιδιώτες να μπορούν να επικαλούνται τη διάταξη αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων στην περίπτωση που το κράτος δεν έχει μεταφέρει ορθώς την οδηγία στην εσωτερική έννομη τάξη;»

IV — Η κοινοτική νομοθεσία

12. Οι διατάξεις, των οποίων ζητείται η ερμηνεία, είναι οι ακόλουθες:

Οδηγία 89/391

Άρθρο 2

«[....]

⁴ — Συλλογή 2000, σ. I-7963.

2. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται [...]»
όταν δεν το επιτρέπουν εγγενείς ιδιαι-
τερότητες ορισμένων δραστηριοτήτων
του δημόσιου τομέα, π.χ. στις ένοπλες
δυνάμεις ή στην αστυνομία, ή ορισμέ-
νων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων
στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας.

Άρθρο 6

Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να εξασφαλί-
ζεται, όσον αυτό είναι δυνατόν, η ασφάλεια
και η υγεία των εργαζομένων, έχοντας
υπόψη τους στόχους της παρούσας οδη-
γίας.»

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία
μέτρα ώστε, σε συνάρτηση με τις επιταγές
προστασίας της ασφάλειας και της υγείας
των εργαζομένων:

Οδηγία 93/104

- 1) η εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας να
περιορίζεται με νομοθετικές, κανονι-
στικές ή διοικητικές διατάξεις ή με
συλλογικές συμβάσεις ή συμφωνίες
μεταξύ κοινωνικών εταίρων·

Άρθρο 1

«[...]

- 2) ο χρόνος εργασίας να μην υπερβαίνει,
ανά επτάήμερο, τις 48 ώρες κατά μέσον
όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπε-
ρωρών.»

3. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε
όλους τους ιδιωτικούς ή δημόσιους
τομείς δραστηριοτήτων, κατά την
έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας
89/391/ΕΟΚ, με την επιφύλαξη του
άρθρου 17 της παρούσας οδηγίας,
εξαιρουμένων των αεροπορικών, σιδη-
ροδρομικών, οδικών, θαλάσσιων, ποτά-
μιων και λιμναίων μεταφορών, της
θαλάσσιας αλιείας και λοιπών θαλασ-
σίων δραστηριοτήτων, καθώς και των
ασκούμενων ιατρών.

Άρθρο 18, παράγραφος 1

«[...]

- β) i) Εντούτοις, ένα κράτος μέλος δύναται να μην εφαρμόσει το άρθρο 6, τηρώντας πάντα τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, εφόσον λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι:
- ύστερα από αίτηση των αρμοδίων αρχών, ο εργοδότης τούς παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη συναίνεση των εργαζομένων για την παροχή εργασίας υπερβαίνουσας τις 48 ώρες ανά επταήμερο, υπολογιζομένης ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, σημείο 2, περιόδου αναφοράς.

— ο εργοδότης δεν ζητά από τον εργαζόμενο να εργαστεί περισσότερες από 48 ώρες ανά επταήμερο, περίοδο που υπολογίζεται ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, σημείο 2, περιόδου αναφοράς, εκτός αν ο εργαζόμενος συναινεί για την παροχή της εργασίας αυτής,

— ο εργαζόμενος δεν υφίσταται καμία ζημία αν δεν δεχθεί να εκτελέσει την εργασία αυτή,

Πριν από τη λήξη επταετούς περιόδου υπολογιζομένης από τη λήξη της τριετούς προθεσμίας που αναφέρεται στο στοιχείο α', το Συμβούλιο, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής, που συνοδεύεται από έκθεση αξιολόγησης, επανεξετάζει τις διατάξεις του παρόντος σημείου i και αποφασίζει για τη συνέχεια που θα δώσει στο ζήτημα.

[...]»

— ο εργοδότης τηρεί και ενημερώνει αρχείο για όλους τους εργαζομένους που παρέχουν τέτοια εργασία,

V — Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

— το αρχείο είναι στη διάθεση των αρμόδιων αρχών οι οποίες δικαιούνται να απαγορεύουν ή να περιορίζουν τη δυνατότητα υπέρβασης της ανώτατης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, για λόγους ασφάλειας ή/και υγείας των εργαζομένων,

13. Επί της προκειμένης υποθέσεως κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις, εντός της προθεσμίας η οποία τάσσεται από το άρθρο 20 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, οι ενάγοντες της κύριας δίκης και η Επιτροπή.

Δεδομένου ότι ουδείς εκ των ενδιαφερομένων ζήτησε να αναπτύξει προφορικά τις παρατηρήσεις του, το Δικαστήριο αποφάσισε, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας, τη μη διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας.

VI — Οι κατατεθείσες παρατηρήσεις

14. Κατά τους ενάγοντες των κύριων δικών, η συλλογική σύμβαση του Ερυθρού Σταυρού επιτρέπει στον εργοδότη να αποφασίσει μονομερώς περί του μέσου εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας χωρίς τη συναίνεση του εργαζομένου, σε περίπτωση που είναι αναγκαίο να προβλεφθεί υπηρεσία επιφυλακής στην εργασία. Κατά τη γερμανική νομική θεωρία και νομολογία, η υπηρεσία επιφυλακής, η οποία θεωρείται ως χρόνος εργασίας, ορίζεται ως περίοδος ετοιμότητας υπό συνθήκες χαλαρώσεως. Η εν λόγω συλλογική σύμβαση αντιβαίνει προς την οδηγία 93/104, καθόσον προβλέπει εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας υπερβαίνουσα τις 48 ώρες, οπότε το γεγονός ότι συνάδει προς το άρθρο 7, παράγραφος 1, σημείο 1, στοιχείο α, του Arbeitszeitgesetz σημαίνει ότι ο νομοθέτης δεν μετέφερε ορθώς τις διατάξεις αυτής της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο.

εργασίας του, συμπεριλαμβάνονται στον χρόνο εργασίας, διότι η δραστηριότητα του προσωπικού αυτού δεν καλύπτεται από την εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 89/391 και, επομένως, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 94/104. Οι εργαζόμενοι των οποίων ο εργοδότης δεν δραστηριοποιείται στον τομέα των οδικών μεταφορών δεν εμπίπτουν στις εξαιρέσεις που προβλέπει, για ορισμένους τομείς, το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, ακόμη και αν η μεταφορά προσώπων ή εμπορευμάτων συμπεριλαμβάνεται στις δραστηριότητες της επιχειρήσεως. Κατά την άποψή της, για να μπορεί η εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας να υπερβεί τις 48 ώρες, πρέπει να συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104, ιδίως δε η ρητή συναίνεση του εργαζομένου. Προς τούτο, δεν αρκεί να γνωρίζει απλώς ο εργαζόμενος ότι η σχέση εργασίας διέπεται από συλλογική σύμβαση η οποία επιτρέπει την παράταση του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 είναι, από άποψη περιεχομένου, αρκούντως σαφές και απαλλαγμένο αιρέσεων ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να το επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων στην περίπτωση που το κράτος μέλος δεν μετέφερε ορθώς τις διατάξεις του στην εσωτερική έννομη τάξη. Σε αυτή την περίπτωση, ο δικαστής πρέπει να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα και τους σκοπούς της οδηγίας, προκειμένου να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

VII — Εξέταση των προδικαστικών ερωτημάτων

15. Η Επιτροπή προβάλλει ότι οι ώρες, κατά τις οποίες το προσωπικό παροχής πρώτων βοηθειών ευρίσκεται σε επιφυλακή στη θέση

16. Με το πρώτο ερώτημα, το οποίο περιλαμβάνει δύο σκέλη, το αιτούν εθνικό δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να

οριοθετήσει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104, ώστε να διευκρινιστεί αν περιλαμβάνει τη δραστηριότητα των εναγόντων στις κύριες δίδες.

A — Το πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος

17. Το Arbeitsgericht ερωτά, πρώτον, εάν το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 και το άρθρο 2 της οδηγίας 89/391 εξαιρούν από το πεδίο εφαρμογής των οδηγιών αυτών τη δραστηριότητα του προσωπικού πρώτων βοηθειών, το οποίο εργάζεται σε υπηρεσία παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας.

18. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο με την απόφαση Simar⁵, το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 ορίζει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, αφενός, παραπέμποντας ρητώς στο άρθρο 2 της οδηγίας 89/391 και, αφετέρου, προβλέποντας σειρά εξαιρέσεων για ορισμένες ιδιαίτερες δραστηριότητες. Κατά συνέπεια, για να εξακριβωθεί αν η δραστηριότητα των ειδικευμένων στην παροχή πρώτων βοηθειών νοσοκόμων, οι οποίοι εργάζονται σε υπηρεσία επειγόντων ιατρικών περιστατικών, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104, πρέπει να διερευνηθεί εκ προοιμίου αν η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/391.

19. Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, η οδηγία 89/391 εφαρμόζεται σε όλους τους δημόσιους ή ιδιωτικούς τομείς δραστηριοτήτων, ιδίως τις βιομηχανικές, γεωργικές, εμπορικές, διοικητικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές δραστηριότητες, καθώς και τις δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και αναψυχής. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, η οδηγία δεν εφαρμόζεται όταν δεν το επιτρέπουν εγγενείς ιδιαιτερότητες ορισμένων δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα, όπως, επί παραδείγματι, στις ένοπλες δυνάμεις ή στην αστυνομία, ή ορισμένων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας.

20. Με την απόφαση Simar⁶, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι ιδιαίτερες δραστηριότητες του δημόσιου τομέα, των οποίων γίνεται μνεία στην οδηγία, αποσκοπούν στη διασφάλιση της δημόσιας τάξεως και ασφάλειας, που είναι αναγκαίες για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, και ότι, υπό κανονικές συνθήκες, η δραστηριότητα του ιατρικού προσωπικού υπό συνθήκες επιφυλακής δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τέτοιες δραστηριότητες.

21. Εν προκειμένω, πρέπει να διευκρινιστεί αν η παροχή επείγουσας ιατρικής βοήθειας εκ μέρους του προσωπικού πρώτων βοηθειών του Ερυθρού Σταυρού συμπεριλαμβάνεται στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, πρέπει να εξεταστεί αν περιλαμβάνεται στις δραστηριότητες των οποίων οι εγγενείς ιδιαιτερότητες δεν επιτρέπουν την εφαρμογή της οδηγίας 93/104, σχετικά με την οργάνωση του χρόνου εργασίας.

5 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4 (σκέψεις 30 και 31).

6 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4 (σκέψεις 36 και 37).

22. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο με την απόφαση Simar⁷, τόσο από τον σκοπό της οδηγίας 89/391, ήτοι την προώθηση της βελτιώσεως της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία, όσο και από το γράμμα του άρθρου 2, παράγραφος 1, προκύπτει ότι το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας είναι ευρύ. Κατά συνέπεια, οι εξαιρέσεις, περιλαμβανομένης της εξαιρέσεως που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικώς.

23. Η πολιτική άμυνα είναι, κατά κανόνα, δημόσια υπηρεσία, η οποία έχει ως κύριο σκοπό να διαφυλάξει τη σωματική ακεραιότητα των προσώπων και τα αγαθά υπό συνθήκες πάνδημου κινδύνου, καταστροφής ή θεομηνίας, κατά τις οποίες ενδέχεται να απειληθούν η ζωή και η ασφάλεια των ατόμων.

24. Η υπηρεσία επείγουσας ιατρικής βοήθειας, παρεχόμενη από εξειδικευμένους ιατρούς και νοσοκόμους που αποτελούν το πλήρωμα ασθενοφόρου, την οποία εξασφαλίζει εν προκειμένω ο Ερυθρός Σταυρός, έχει ως αντικείμενο την παροχή των πρώτων βοηθειών στους πάσχοντες και τη διακομιδή τους, υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες, ώστε να τύχουν της περιθάλψεως που απαιτεί η κατάστασή τους. Δεδομένου ότι η πολιτική άμυνα προϋποθέτει γενική κατάσταση ανάγκης, δεν καλύπτει την υπό ομαλές συνθήκες δραστηριότητα αυτής της υπηρεσίας.

25. Είναι βέβαιον ότι, σε περίπτωση καταστροφής ή θεομηνίας, οι δημόσιες αρχές διαθέτουν το ανθρώπινο δυναμικό και τα

μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, προσφεύγοντας επίσης σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις, ενδεχομένως δε και σε ιδιώτες, αν είναι αναγκαίο. Υπό τέτοιες εξαιρετικές συνθήκες, δεν χωρεί αμφιβολία ότι οποιαδήποτε υπηρεσία διαθέτουσα ασθενοφόρα οφείλει να συμβάλλει στο έργο της πολιτικής άμυνας, με τα μέσα και το προσωπικό που διαθέτει.

26. Κατά τη γνώμη μου, το γεγονός ότι ορισμένες συγκεκριμένες δραστηριότητες στις υπηρεσίες πολιτικής άμυνας εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας οφείλεται σε σειρά λόγων: πρώτον, στην ανομοιομορφία και την ποικιλία των έκτακτων καταστάσεων, των αναγκών που ανακύπτουν εξαιτίας τους, καθώς και του ανθρώπινου δυναμικού και των μέσων που επιβάλλεται να κινητοποιηθούν εντός βραχύτατου χρονικού διαστήματος· δεύτερον, στο γεγονός ότι η πολιτική άμυνα χρησιμοποιεί συστήματα οργάνωσης, προγραμματισμού, συντονισμού και διευθύνσεως των διαφόρων δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών αντίστοιχα προς τον κίνδυνο που πρέπει να αντιμετωπιστεί· και, τρίτον, στο γεγονός ότι η πολιτική άμυνα μπορεί να προβεί σε επίταξη της προσωπικής εργασίας όλων των κατοίκων της χώρας και των υπηρεσιών των φορέων επιτηρήσεως, επείγουσας ιατρικής βοήθειας, πυρασφάλειας και πυροσβέσεως, δημόσιων και ιδιωτικών, ακόμη και των μέσων επικοινωνίας.

Από τα χαρακτηριστικά αυτά προκύπτει, πέραν του ότι οι ενέργειες των υπηρεσιών πολιτικής άμυνας δεν είναι προβλέψιμες, το γεγονός ότι τα πρόσωπα, τα οποία καλούνται να παρέμβουν σε περίπτωση καταστροφής, εργάζονται, στην πλειονότητά τους, σε επιχείρηση εξειδικευμένη στη διάσωση των προσώπων και στη διαφύλαξη των

7 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4 (σκέψεις 34 και 35).

αγαθών. Μετέχοντας σε επιχείρηση διασώσεως, τα πρόσωπα αυτά εκτελούν καθήκοντα για τα οποία έχουν τις αναγκαίες ικανότητες, σύμφωνα με τα μέτρα προστασίας της ασφάλειας και προλήψεως των κινδύνων που ελήφθησαν στην επιχείρησή τους, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων μεταφοράς της οδηγίας 89/391 στο εθνικό δίκαιο. Σε τελευταία ανάλυση, εφόσον, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι υπηρεσίες πολιτικής άμυνας δεν λειτουργούν ως ένας οργανισμός με υπαλλήλους, είναι λογικό να μην έχουν εφαρμογή επ' αυτών οι διατάξεις οδηγίας η οποία επιδιώκει να προωθήσει τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία.

27. Όπως προανέφερα, η οδηγία 89/391 έχει ευρύτατο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής περιλαμβάνοντας την επείγουσα ιατρική βοήθεια με ασθενοφόρο, η οποία παρέχεται από τον Ερυθρό Σταυρό υπό κανονικές συνθήκες. Οσάκις οι υπηρεσίες πολιτικής άμυνας επιτάσσουν τη συνεργασία του Ερυθρού Σταυρού, ένεκα θεομηνίας ή καταστροφής που πλήττει το κοινό, οι υπάλληλοί του καλούνται να εκτελέσουν τα ίδια ή παρεμφερή καθήκοντα προς αυτά που εκτελούν συνήθως, οπότε δεν μεταβάλλονται οι υποχρεώσεις που επιβάλλει η οδηγία 89/391 ως προς την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι εγγενείς ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης δραστηριότητας δεν επιτρέπουν να εφαρμοστεί επ' αυτής η οδηγία.

Κατά συνέπεια, η επίδικη δραστηριότητα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/391, τόσο υπό κανονικές συνθήκες όσο και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο Ερυθρός Σταυρός συμπτύσσεται με τις υπηρε-

σίες πολιτικής άμυνας λόγω καταστάσεως έκτακτης ανάγκης.

28. Όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104, παρατηρώ ότι, πέραν ορισμένων τομέων μεταφορών, της αλιείας και των θαλασσιών δραστηριοτήτων, εξαιρείται από αυτό μόνον η δραστηριότητα των ασκούμενων ιατρών⁸.

Δεδομένου ότι η δραστηριότητα του προσωπικού πρώτων βοηθειών, το οποίο εργάζεται σε υπηρεσία παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας, δεν περιλαμβάνεται στις προβλεπόμενες εξαιρέσεις, το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 και το άρθρο 2 της οδηγίας 89/391 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι η εν λόγω δραστηριότητα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των δύο αυτών οδηγιών.

B — Το δεύτερο σκέλος του πρώτου ερωτήματος

29. Ακολούθως, το Arbeitsgericht ερωτά επί της έννοιας του όρου «οδική μεταφορά» του οποίου γίνεται μνεία στο άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, ως τομέα που εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της, προκειμένου να διευκρινιστεί αν περιλαμβάν-

8 — Η εξαίρεση αυτή έπαυσε να υπάρχει με την έκδοση της οδηγίας 2000/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 2000, για την τροποποίηση της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας ώστε να καλυφθούν οι τομείς και οι δραστηριότητες που εξαιρούνται από την εν λόγω οδηγία (ΕΕ L 195, σ. 41).

νει τη δραστηριότητα παροχής ιατρικής βοήθειας η οποία συνίσταται, τουλάχιστον εν μέρει, στην οδήγηση ασθενοφόρου και στη συνοδεία του πάσχοντος κατά τη διακομιδή.

30. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί του σκοπού της οδηγίας 93/104 με την απόφαση ΒΕCΤΥ⁹, επισημαίνοντας ότι τόσο από το άρθρο 118 Α της Συνθήκης¹⁰, που συνιστά τη νομική βάση της, όσο και από την πρώτη, την τέταρτη, την έβδομη και την όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, καθώς και από το ίδιο το γράμμα του άρθρου της 1, παράγραφος 1, προκύπτει ότι αυτή έχει ως στόχο τον καθορισμό των κατ' ελάχιστον απαιτούμενων μέτρων για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας των εργαζομένων με την προσέγγιση των εθνικών διατάξεων, ιδίως όσον αφορά τη διάρκεια του χρόνου εργασίας, προσθέτοντας ότι η εναρμόνιση σε κοινοτικό επίπεδο επιδιώκει την εξασφάλιση καλύτερης προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, ώστε να απολαύουν ενός κατωτάτου ορίου περιόδων αναπαύσεως και επαρκών περιόδων διαλείμματος.

31. Επομένως, η οδηγία 93/104 καθορίζει τα κατ' ελάχιστον απαιτούμενα μέτρα ασφάλειας και υγείας όσον αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας, τα οποία εφαρμόζονται στις ελάχιστες περιόδους ημερήσιας και εβδομαδιαίας αναπαύσεως, κανονικής (ετήσιας) αδειάς, στον χρόνο διαλείμματος, στη μέγιστη εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας, καθώς και σε ορισμένες πλευρές της νυκτερινής εργασίας, της κατά βάρδιες εργασίας και του ρυθμού εργασίας.

32. Κατά την άποψή μου, οι οδικές μεταφορές εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της, διότι, όταν εκδόθηκε η οδηγία, υπήρχαν ήδη κοινοτικές διατάξεις θέτουσες ειδικότερες προδιαγραφές ως προς την οργάνωση του χρόνου και τις συνθήκες εργασίας στον τομέα αυτόν.

Πρόκειται, συγκεκριμένα, για τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3820/85¹¹, ο οποίος διέπει ορισμένες κοινωνικές πτυχές των οδικών μεταφορών, όπως είναι ο χρόνος οδήγησης, τα διαλείμματα κατά την οδήγηση και οι περίοδοι αναπαύσεως, εξαιρουμένων πάντως των μεταφορών με οχήματα που χρησιμοποιούνται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης ή σε επιχειρήσεις διασώσεως, όπου περιλαμβάνονται, κατά τη γνώμη μου, τα ασθενοφόρα¹².

33. Το Δικαστήριο εξέτασε, με την απόφαση Bowden κ.λπ.¹³, την έκταση της εξαιρέσεως των οδικών μεταφορών από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104, αποφάνθηκε δε ότι ο κοινοτικός νομοθέτης, αναφερόμενος στις «αεροπορικές, σιδηροδρομικές, οδικές, θαλάσσιες, ποτάμιες και λιμναίες μεταφορές», θέλησε να λάβει υπόψη του αυτούς τους τομείς δραστηριοτήτων στο σύνολό τους, ενώ, όσον αφορά τις «λοιπές θαλάσσιες δραστηριότητες» και τις «δραστηριότητες των ασκουμένων ιατρών», αναφέρθηκε

9 — Απόφαση της 26ης Ιουνίου 2001, C-173/99 (Συλλογή 2001, σ. I-4881, σκέψεις 37 και 38).

10 — Τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ.

11 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την εναρμόνιση ορισμένων κοινωνικών διατάξεων στον τομέα των οδικών μεταφορών (ΕΕ L 370, σ. 1). Οι διατάξεις του συμπληρώθηκαν με την οδηγία 2002/15/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 2002, για την οργάνωση του χρόνου εργασίας των εκτελούντων κινητές δραστηριότητες οδικών μεταφορών (ΕΕ L 80, σ. 35), η οποία πρέπει να μεταφερθεί στα εθνικά δίκαια έως τις 23 Μαρτίου 2005.

12 — Mayer, U.R.: στο The European Legal Forum, 2001, σ. 280, ιδίως σ. 285.

13 — Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2001, C-133/00 (Συλλογή 2001, σ. I-7031, σκέψη 39).

συγκεκριμένα σ' αυτές καθαυτές τις εν λόγω ειδικές δραστηριότητες¹⁴, οπότε, ειδικότερα, η εξαίρεση του τομέα των οδικών μεταφορών καλύπτει όλους τους εργαζομένους του εν λόγω τομέα.

Όπως διευκρινίζει η Επιτροπή, στην απόφαση αυτή ελήφθη υπόψη η δραστηριότητα του εργοδότη και όχι η δραστηριότητα που ασκούν οι εργαζόμενοι εντός της επιχείρησης. Εφόσον η επιχείρηση δραστηριοποιείται σε τομέα εκ των συμπεριλαμβανομένων στην απαρίθμηση, οι οποίοι, όπως έκρινε το Δικαστήριο, λαμβάνονται υπόψη «στο σύνολό τους», όπως επί παραδείγματι ο τομέας των οδικών μεταφορών, όλοι οι εργαζόμενοι της εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/104.

34. Η δραστηριότητα του Ερυθρού Σταυρού, ο οποίος προσλαμβάνει προσωπικό πρώτων βοηθειών για την παροχή επιτόπου ιατρικής βοήθειας στον πάσχοντα και για τη μεταφορά του με ασθενοφόρο σε νοσηλευτήριο, προκειμένου να τύχει της περιθάλψεως που απαιτεί η κατάστασή του, δεν εμπίπτει στον τομέα των οδικών μεταφορών, μολοντί η μεταφορά διενεργείται οδικώς, όπως δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αεροπορική μεταφορά η διενεργουμένη, σε περιπτώσεις σοβαρότατης ανάγκης, με υγειονομικά αεροπλάνα ή ελικόπτερα.

14 — Η απόφαση δεν εκθέτει τους λόγους για τους οποίους ερμηνεύει διαφορετικά την παραπομπή στη μία ή την άλλη κατηγορία τομέων, των οποίων γίνεται μνεία, ενώ όλοι συμπεριλαμβάνονται, αδιακρίτως, στην ίδια απαρίθμηση του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104, παραλείπεται δε να αποφανθεί επί ενός άλλου τομέα, ήτοι της θαλάσσιας αλιείας, του οποίου γίνεται επίσης μνεία στη διάταξη αυτή. Διαπίστωσα ότι η παράλειψη αυτή δεν αφορά μόνον την απόδοση της αποφάσεως στην ισπανική γλώσσα, καθόσον ο εν λόγω τομέας παραλείπεται επίσης στη γαλλική και την αγγλική απόδοση, ενώ η αγγλική ήταν η γλώσσα διαδικασίας στην προπαρατεθείσα υπόθεση.

35. Ωστόσο, το αιτούν γερμανικό δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς τη μεταχείριση, της οποίας πρέπει να τύχει η μεταφορά με ασθενοφόρο, υπό το πρίσμα της αποφάσεως Tögel¹⁵, με την οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι υπηρεσίες μεταφοράς τραυματιών και ασθενών με τη συνοδεία νοσοκόμου εμπίπτουν στο παράρτημα I A, κατηγορία 2, της οδηγίας 92/50/ΕΟΚ¹⁶, για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών.

36. Δεν νομίζω ότι η απόφαση αυτή ασκεί επιρροή στην οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 93/104, η οποία αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας.

37. Συγκεκριμένα, η οδηγία 92/50 προβλέπει εφαρμογή σε δύο επίπεδα, αναλόγως του εάν οι υπηρεσίες, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως, συμπεριλαμβάνονται στην απαρίθμηση του παραρτήματος I A ή σε αυτήν του παραρτήματος I B. Οι συμβάσεις, τις οποίες αφορά η πρώτη απαρίθμηση, συνάπτονται σύμφωνα με τις διατάξεις των τίτλων III και VI, ενώ οι άλλες σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 14 και 16. Αν οι υπηρεσίες περιλαμβάνονται σε αμφότερες τις απαριθμήσεις, η διαδικασία συνάψεως της συμβάσεως καθορίζεται αναλόγως προς την αξία τους.

Στο πλαίσιο της υποθέσεως Tögel, προέκυψε ότι οι επίδικες υπηρεσίες ενέπιπταν, συγχρόνως, αφενός, στο παράρτημα I A, κατηγορία 2 (υπηρεσίες χερσαίων μεταφορών) και, αφετέρου, στο παράρτημα I B, κατηγορία

15 — Απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, C-76/97 (Συλλογή 1998, σ. I-5357).

16 — Οδηγία του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 1992 (ΕΕ L 209, σ. 1).

ρία 25 (υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής πρόνοιας), ως εκ τούτου δε το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η σύμβαση έπρεπε να συναφθεί βάσει της μιας ή της άλλης διαδικασίας, αναλόγως του αν η αξία των υπηρεσιών που ενέπιπταν στο παράρτημα I A ήταν υψηλότερη ή χαμηλότερη εκείνης των υπηρεσιών του παραρτήματος I B.

38. Ωστόσο, εν προκειμένω, αντικείμενο της υποθέσεως δεν είναι η εξεύρεση της ακολουθητέας διαδικασίας για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών, οπότε δεν έχουν εφαρμογή η οδηγία 92/50 και η νομολογία που την ερμηνεύει.

39. Για τους προεκτεθέντες λόγους, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι η έννοια «οδικές μεταφορές» στο άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 δεν περιλαμβάνει τη δραστηριότητα παροχής ιατρικής βοήθειας η οποία συνίσταται, τουλάχιστον εν μέρει, στην οδήγηση ασθενοφόρου και τη συνοδεία του πάσχοντος κατά τη διακομιδή.

Γ — Το δεύτερο ερώτημα

40. Ακολούθως, το Arbeitsgericht ερωτά εάν, δυνάμει του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104, η παράταση του εβδομαδιαίου χρόνου εργα-

σίας πέραν των 48 ωρών προϋποθέτει ρητή συναίνεση του εργαζομένου ή, αντιθέτως, αρκεί ο εργαζόμενος να αποδεχθηκε τη ρύθμιση των συνθηκών εργασίας από συλλογικές συμβάσεις, οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα παρατάσεως του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας πέραν αυτού του ορίου, κατά μέσον όρο.

41. Η σχετική διάταξη παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να μην εφαρμόσουν το άρθρο 6 της οδηγίας, περί της μέγιστης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας, τηρώντας πάντως τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, εφόσον λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι ο εργοδότης δεν ζητεί από τον εργαζόμενο να εργαστεί περισσότερες από 48 ώρες ανά επτάημερο, το οποίο υπολογίζεται ως μέσος όρος της κατά το άρθρο 16, σημείο 2, περιόδου αναφοράς, εκτός αν ο εργαζόμενος συναινεί για την παροχή της εργασίας αυτής.

42. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο με την απόφαση *Simar*¹⁷, από το γράμμα του προαναφερθέντος άρθρου προκύπτει ότι απαιτείται η συναίνεση του εργαζομένου. Αν ο κοινοτικός νομοθέτης είχε την πρόθεση να επιτρέψει την υποκατάσταση της συναίνεσης του εργαζομένου από τη συναίνεση που δίδει η συνδικαλιστική οργάνωση στο πλαίσιο συλλογικής συμβάσεως ή συμφωνίας, το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας θα είχε περιληφθεί στον πίνακα των άρθρων από τα οποία επιτρέπεται παρέκκλιση βάσει συλλογικής συμβάσεως ή συμφωνίας μεταξύ κοινωνικών εταίρων, πίνακα που παρατίθεται στο άρθρο 17, παράγραφος 3, της οδηγίας.

17 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4 (σκέψη 73).

43. Το Arbeitsgericht ζητεί, επιπλέον, να διευκρινιστεί αν αρκεί η συναίνεση του εργαζομένου, προκειμένου να έχει επ' αυτού εφαρμογή συλλογική σύμβαση, η οποία παρέχει στον εργοδότη την ευχέρεια, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να παρατείνει την εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας πέραν του κατ' άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 ανωτάτου ορίου, ήτοι πέραν των 48 ωρών κατά μέσον όρο, περιλαμβανομένων των υπερωριών, ανά επτάήμερο.

44. Κατά την άποψή μου, η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική, για πολλούς λόγους. Πρώτον, διότι υπάρχει σημαντική διαφορά, όσον αφορά τον εργαζόμενο, μεταξύ της παρατάσεως του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας πέραν του κατ' άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 ανωτάτου ορίου και της υποχρέωσης αυτού να εργαστεί υπερωριακά κατ' απαίτηση του εργοδότη, δυνάμενου να παρατείνει τον ημερήσιο ή εβδομαδιαίο κανονικό χρόνο εργασίας.

45. Ως προς το τελευταίο αυτό ενδεχόμενο, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο θ', της οδηγίας 91/533/ΕΟΚ, σχετικά με την υποχρέωση του εργοδότη να ενημερώνει τον εργαζόμενο για τους όρους που διέπουν τη σύμβαση ή τη σχέση εργασίας¹⁸, στο μέτρο που αναφέρεται στη διάρκεια της κανονικής εργασίας, δεν αφορά την πραγματοποίηση υπερωριών, των οποίων το χαρακτηριστικό είναι ότι πραγματοποιούνται πέραν της διάρκειας της κανονικής εργασίας, στην οποία προστίθενται. Εντούτοις, ο εργοδότης υποχρεούται να ενημερώσει τον μισθωτό για οποιονδήποτε όρο της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας, δυνάμει του οποίου ο εργαζόμενος αυτός υποχρεούται να παρέχει

υπερωριακή εργασία, η πληροφορία δε αυτή πρέπει να διαβιβάζεται υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με αυτές που προβλέπει η οδηγία για τα ουσιώδη στοιχεία της συμβάσεως που μνημονεύονται ρητώς στο άρθρο της 2, παράγραφος 2. Αναλόγως προς τα ισχύοντα ως προς τη διάρκεια της κανονικής εργασίας βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, της οδηγίας, η πληροφόρηση περί αυτού μπορεί, ενδεχομένως, να γίνεται και με παραπομπή στις νομοθετικές, κανονιστικές, διοικητικές ή καταστατικές διατάξεις ή στις συλλογικές συμβάσεις που ρυθμίζουν τα οικεία θέματα¹⁹.

46. Εντούτοις, η δυνατότητα αυτή δεν υφίσταται αν ο εργοδότης έχει την πρόθεση να μετατρέψει την κανονική εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας σε ωράριο υπερβαίνον συστηματικώς τη μέγιστη διάρκεια, την οποία όρισε το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 με σκοπό την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων. Τα κράτη μέλη, τα οποία αξιοποιούν τη δυνατότητα μη εφαρμογής της διατάξεως αυτής, υποχρεούνται να συμμορφωθούν προς τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλει το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της εν λόγω οδηγίας.

47. Δεύτερον, διότι η συναίνεση του εργαζομένου δεν είναι η μόνη προϋπόθεση που επιβάλλει η ίδια η διάταξη, προκειμένου να μην τύχει εφαρμογής το άρθρο 6. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι πρωταρχικός σκοπός της οδηγίας είναι να εξασφαλιστεί η υγεία και η ασφάλεια των εργαζομένων, οι οποίοι είναι το ασθενέστερο μέρος στη σχέση εργασίας. Προκειμένου να αποτραπεί, ακριβώς, το ενδεχόμενο ο εργοδότης, μετερχόμενος τεχνάσματα ή με εκφοβισμό, να εξαναγκάσει

18 — Οδηγία του Συμβουλίου της 14ης Οκτωβρίου 1991 (ΕΕ L 288, σ. 32).

19 — Απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 2001, C-350/99, Lange (Συλλογή 2001, σ. I-1061, σκέψεις 16 και 25).

τον εργαζόμενο να παραιτηθεί του δικαιώματος η εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας του να μην υπερβαίνει το προβλεπόμενο ανώτατο όριο, η ρητή αυτή δήλωση συναινέσεως που περιβάλλεται από σειρά εγγυήσεων, οι οποίες έχουν ως αντικείμενο ο ενδιαφερόμενος να μην υφίσταται ζημία αν δεν δεχθεί να εργαστεί πέραν των 48 ωρών εβδομαδιαίως υπό τους προαναφερθέντες όρους, ο εργοδότης να τηρεί και να ενημερώνει αρχείο με όλους τους εργαζομένους που παρέχουν τέτοια εργασία, καθ' υπέρβαση του μέγιστου εβδομαδιαίου χρόνου, το εν λόγω αρχείο να βρίσκεται στη διάθεση των αρμόδιων αρχών, ο δε εργοδότης να παρέχει προς αυτές, κατόπιν αιτήσεώς τους, πληροφορίες σχετικά με τη συναίνεση των εργαζομένων.

Απλή παραπομπή, από τη σύμβαση εργασίας, σε συλλογική σύμβαση, υπό τις συνθήκες που εξέθεσε το Arbeitsgericht, δεν πληροί αυτές τις προϋποθέσεις.

ήτοι η συναίνεση να είναι ρητή, ενσυνείδητη και ελεύθερη, η άρνηση συναινέσεως να μην έχει επιβλαβείς συνέπειες, να υφίσταται έγγραφο στοιχείο περί της αποδοχής, οι δε αρμόδιες αρχές να έχουν πρόσβαση στα αντίστοιχα στοιχεία.

49. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104 επιβάλλει στα κράτη μέλη, τα οποία επιλέγουν να μην εφαρμόσουν το άρθρο 6, την υποχρέωση να λάβουν όλα τα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου να εξασφαλιστεί η επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων, ιδίως δε ότι ο εργοδότης δεν ζητεί από τον εργαζόμενο να εργαστεί περισσότερες από 48 ώρες, κατά μέσον όρο, ανά επτάημερο, εκτός αν ο εργαζόμενος συναινεί. Η εκ μέρους του εργαζομένου αποδοχή, με τη σύμβαση εργασίας του, των όρων εργασίας που προβλέπονται με τις συλλογικές συμβάσεις, οι οποίες παρέχουν δυνατότητα παρατάσεως της μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας πέραν του ως άνω ανωτάτου ορίου, δεν συνιστά έγκυρη δήλωση συναινέσεως προς τούτο.

Δ — Το τρίτο ερώτημα

48. Τέλος, διότι προκύπτει από το γράμμα της εν λόγω διατάξεως ότι η μη εφαρμογή του άρθρου 6 δεν είναι ευχέρεια παρασχεθείσα στους κοινωνικούς εταίρους ή στα συμβαλλόμενα μέρη ατομικής συμβάσεως εργασίας, αλλά δικαίωμα προαιρέσεως για τα κράτη μέλη, τα οποία οφείλουν να τηρούν τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος,

50. Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν γερμανικό δικαστήριο ζητεί να εξεταστεί αν το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 είναι, από άποψη περιεχομένου, αρκούντως σαφές και άνευ αιρέσεων ώστε οι ιδιώτες να μπορούν να το επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, σε περίπτωση που το εθνικό δίκαιο δεν συνάδει προς τη διάταξη αυτή.

51. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου²⁰, σε όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι διατάξεις μιας οδηγίας φαίνονται, από απόψεως περιεχομένου, απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται έναντι του κράτους, όταν το κράτος αυτό είτε έχει παραλείψει να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο είτε έχει προβεί σε εσφαλμένη μεταφορά της οδηγίας. Μια κοινοτική διάταξη είναι απαλλαγμένη αιρέσεως όταν θεσπίζει υποχρέωση που δεν συνοδεύεται από καμιά επιφύλαξη ούτε απαιτείται για την εκτέλεσή της ή την επαγωγή των αποτελεσμάτων της η έκδοση κάποιας πράξεως είτε των οργάνων της Κοινότητας είτε των κρατών μελών²¹. Είναι επαρκώς σαφής ώστε να μπορεί να την επικαλεστεί ο διάδικος και να την εφαρμόσει ο δικαστής όταν επιβάλλει μια υποχρέωση με όχι διφορούμενη διατύπωση²².

52. Το άρθρο 6 της οδηγίας 93/104 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε, σε συνάρτηση με τις επιταγές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, η εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας να περιορίζεται ώστε ο χρόνος εργασίας να μην υπερβαίνει, ανά επταήμερο, τις 48 ώρες κατά μέσον όρο, συμπεριλαμβανομένων των υπερωριών.

Το περιεχόμενο αυτής της διατάξεως είναι σαφές και ακριβές, δεν παρέχει δε, κατ' αρχήν, περιθώριο εκτιμήσεως στα κράτη μέλη όσον αφορά τη μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη.

53. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, προς υπολογισμό του μέσου όρου, η περίοδος αναφοράς, κατά το άρθρο 16, παράγραφος 2, δεν μπορεί να υπερβαίνει τους τέσσερις μήνες, ενώ, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 17, παράγραφος 4, μπορεί να φθάσει τους έξι ή τους δώδεκα μήνες.

Συναφώς, το Δικαστήριο αποφάνθηκε, με την απόφαση *Simar*²³, ότι, μολονότι οι διατάξεις αυτές της οδηγίας 93/104 παρέχουν στα κράτη μέλη περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά την περίοδο αναφοράς για την εφαρμογή του άρθρου 6, το γεγονός αυτό δεν θίγει τον σαφή και ανεπιφύλακτο χαρακτήρα της, διότι αυτό το περιθώριο εκτιμήσεως δεν αποκλείει τη δυνατότητα καθορισμού του ελαχίστου περιεχομένου των δικαιωμάτων. Προσέθεσε ότι από το γράμμα του άρθρου 17, παράγραφος 4, της οδηγίας προκύπτει ότι η περίοδος αναφοράς δεν πρέπει να υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες και, κατά συνέπεια, μπορεί να προσδιοριστεί η ελάχιστη προστασία που πρέπει να παρέχεται.

54. Υπό το πρίσμα αυτής της νομολογιακής ερμηνείας, είναι προφανές ότι η διάταξη του άρθρου 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/104 είναι σαφής, ακριβής και απαλλαγ-

20 — Αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, 8/81, *Becker* (Συλλογή 1982, σ. 53, σκέψη 25), της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, *Marshall* (Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψη 46), της 20ής Σεπτεμβρίου 1988, 31/87, *Beentjes* (Συλλογή 1988, σ. 4635, σκέψη 40), της 22ας Ιουνίου 1989, 103/88, *Fratelli Costanzo* (Συλλογή 1989, σ. 1839, σκέψη 29), και της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, *Francovich κ.λπ.* (Συλλογή 1991, σ. I-5357, σκέψη 17).

21 — Αποφάσεις της 3ης Απριλίου 1968, 28/67, *Molkerei-Zentrale Westfalen* (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 715), και της 23ης Φεβρουαρίου 1994, C-236/92, *Comitato di coordinamento per la difesa della Cava κ.λπ.* (Συλλογή 1994, σ. I-483, σκέψη 9).

22 — Απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 71/85, *Federatie Nederlandse Vakbeweging* (Συλλογή 1986, σ. 3855, σκέψη 18).

23 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4 (σκέψη 68).

μένη αιρέσεως, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία τα κράτη μέλη εισάγουν παρεκκλίσεις από την προβλεπόμενη κατά το άρθρο 16, παράγραφος 2, περίοδο αναφοράς. Εξάλλου, η διάταξη παρέχει δικαιώματα στους ιδιώτες και, επομένως, είναι δυνατή η επίκλησή της ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, σε περίπτωση που το κράτος μέλος δεν τη μετέφερε ορθώς στην εσωτερική έννομη τάξη εντός της ταχθείσας προθεσμίας²⁴.

55. Είναι μεν αληθές ότι το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104 επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιλέξουν τη μη εφαρμογή του άρθρου 6, οπότε οι ιδιώτες δεν είναι πάντοτε σε θέση να επικαλεστούν το άμεσο αποτέλεσμα του.

Πάντως, για να κάνουν χρήση αυτής της επιλογής, τα κράτη μέλη πρέπει να τηρούν τις γενικές αρχές προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και να θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα προς επίτευξη των απαριθμούμενων συγκεκριμένων αποτελεσμάτων. Εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να εξετάσει αν το κράτος μέλος αξιοποίησε αυτό το προνόμιο και αν συμμορφώθηκε προς τις απαιτήσεις που θέτει η ως άνω διάταξη²⁵.

56. Όπως είναι γνωστό, το Δικαστήριο αρνείται παγίως να δεχθεί ότι ένας ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί έναντι άλλου ιδιώτη τις διατάξεις οδηγίας, η οποία δεν μεταφέρθηκε ορθώς και εμπροθέσμως από το κράτος μέλος στην εσωτερική έννομη τάξη, αποφαινόμενο ότι, σύμφωνα με το άρθρο 249 ΕΚ, ο δεσμευτικός χαρακτήρας της οδηγίας, επί του οποίου στηρίζεται η δυνατότητα επίκλησής της ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, υφίσταται μόνον έναντι «κάθε κράτους μέλους στο οποίο απευθύνεται», πράγμα που έχει ως συνέπεια ότι η οδηγία δεν μπορεί αυτή καθ' εαυτή να δημιουργήσει υποχρέωση για τους ιδιώτες και ότι, επομένως, δεν μπορεί να γίνει επίκλησή της κατά των προσώπων αυτών²⁶.

57. Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι, στις κύριες δίκες, πρόκειται για διαφορές μεταξύ ιδιωτών, οι εργαζόμενοι, σύμφωνα με την προαναφερθείσα νομολογία, δεν έχουν δικαίωμα να επικαλεστούν το άμεσο αποτέ-

26 — Αποφάσεις της 8ης Οκτωβρίου 1987, 80/86, *Kolpinghuis Nijmegen* (Συλλογή 1987, σ. 3969, σκέψη 9) της 14ης Ιουλίου 1994, C-91/92, *Faccini Dori* (Συλλογή 1994, σ. I-3325, σκέψη 24), και της 7ης Μαρτίου 1996, C-192/94, *El Corte Inglés* (Συλλογή 1996, σ. I-1281, σκέψεις 16 και 17). Η νομική θεωρία επεκρίνε αρκετά αυτή τη νομολογία. Βλ., π.χ., Tridimas, T.: «Horizontal effect of directives: a missed opportunity», *European Law Review*, 1994, σ. 621, ιδίως σ. 635. Turnbull, E.: «The ECJ Rejects Horizontal Direct Effect of Directives», *European Business Law Review*, 1994, σ. 230, ιδίως σ. 233. Vilà Costa, B. *Revista Jurídica de Catalunya*, 1995, σ. 264, ιδίως σ. 269. Bernard, N.: «The Direct Effect of Directives: Retreating from Marshall», *Industrial Law Journal*, 1994, σ. 97, ιδίως σ. 99. Turner, S.: «Horizontal Direct Enforcement of Directives Rejected», *Northern Ireland Legal Quarterly*, 1995, σ. 244, ιδίως σ. 246. Emmert, F. και Pereira de Azevedo, M.: «Les jeux sont faits: rien ne va plus ou une nouvelle occasion perdue pour la CJCE», *Revue trimestrielle de droit européen*, σ. 11, ιδίως σ. 19. Bettlem, G.: «Medium Hard Law - Still No Horizontal Direct Effect of European Community Directives After *Faccini Dori*», *The Columbia Journal of European Law*, 1995, σ. 469, ιδίως σ. 488. Regalado, F.: «Il caso "Faccini Dori": una occasione perduta?», *Rivista di diritto civile*, 1996, σ. 65, ιδίως σ. 110. και Antonioli DeFlorian, L.: «Il formante giurisprudenziale e la competizione fra il sistema comunitario e gli ordinamenti interni: la svolta inefficiente di *Faccini Dori*», *Rivista critica di diritto privato*, 1995, σ. 735, ιδίως σ. 749.

24 — Απόφαση της 5ης Απριλίου 1979, 148/78, *Ratti* (Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 861, σκέψη 22).

25 — Κατά την προφορική διαδικασία επί της υποθέσεως C-151/02, *Jaeger*, στο πλαίσιο της οποίας το Δικαστήριο καλείται επίσης να ερμηνεύσει σειρά διατάξεων της οδηγίας 93/104, ο εκπρόσωπος της Γερμανικής Κυβερνήσεως επιβεβαίωσε, απαντώντας σε ερώτησή μου, ότι η χώρα του δεν έκανε χρήση αυτής της διατάξεως με σκοπό την παράταση του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας στον υγειονομικό τομέα. Παραπέμπω στις προτάσεις που ανέπτυξε επί της υποθέσεως αυτής στις 8 Απριλίου 2003.

λεσμα του άρθρου 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/104²⁷.

58. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου²⁸, υπό τις περιστάσεις αυτές, εφαρμόζοντας το εθνικό δίκαιο, είτε πρόκειται για προγενέστερες είτε για μεταγενέστερες της οδηγίας διατάξεις, το εθνικό δικαστήριο, που καλείται να το ερμηνεύσει, οφείλει να το πράξει κατά το μέτρο του δυνατού υπό το φως του γράμματος και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ. Εναπόκειται, επομένως, στο αιτούν δικαστήριο, επιληφθέν διαφοράς που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής μιας οδηγίας και απορρέει από περιστατικά μεταγενέστερα της εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη, να ερμηνεύσει τις διατάξεις του εθνικού δικαίου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να συνάδουν προς τους σκοπούς της οδηγίας αυτής.

Όταν η σύμφωνη προς την οδηγία ερμηνεία αποβαίνει ανέφικτη, ο εθνικός δικαστής

οφείλει να εξασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου αποφασίζοντας, αυτεπαγγέλτως, να αφήσει ανεφάρμοστη οποιαδήποτε αντίθετη προς την οδηγία διάταξη του εσωτερικού δικαίου, χωρίς να υποχρεούται προηγουμένως να ζητήσει ή να αναμείνει την κατάργησή της διά της νομοθετικής οδού ή άλλης συνταγματικώς προβλεπόμενης διαδικασίας²⁹.

59. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, αφ' ης στιγμής κράτος μέλος δεν έκανε χρήση της δυνατότητας του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/104 απαγορεύει διάταξη όπως αυτή του άρθρου 7, παράγραφος 1, σημείο 1, στοιχείο α, του Arbeitszeitgesetz, η οποία παρέχει τη δυνατότητα παρατάσεως, διά συλλογικής συμβάσεως ή συμφωνίας σε επίπεδο επιχειρήσεως, του χρόνου εργασίας πέραν των δέκα ωρών ανά εργάσιμη ημέρα, εφόσον στον χρόνο εργασίας περιλαμβάνονται κατά κανόνα και σε μεγάλη έκταση διαστήματα επιφυλακής.

Κατά συνέπεια, το άρθρο 14 της συλλογικής συμβάσεως εργασίας του Ερυθρού Σταυρού, στο μέτρο που στηρίζεται επί του ως άνω άρθρου 7, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι εργαζόμενοι, επί των οποίων έχει εφαρμογή, δεν υποχρεούνται να εργασθούν πέραν των 48 ωρών εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων των άρθρων 16, παράγραφος 2, και 17, παράγραφος 4, της οδηγίας 93/104, σχετικά με τον καθορισμό της περιόδου αναφοράς για τον υπολογισμό του μέσου όρου.

27 — Πρέπει να τονιστεί ότι, με τις προτάσεις του επί της προπαρατεθείσας υποθέσεως Faccini Dori, ο γενικός εισαγγελέας Lenz εξέφρασε την πεποίθησή του ότι, ως προς το μέλλον, η αναγνώριση της γενικής ισχύος επακρίβων και απαλλαγμένων αιρέσεων διατάξεων οδηγιών στο πλαίσιο της εξέλιξης του δικαίου υπό το κράτος της Συνθήκης ΕΚ φαίνεται αναγκαία για την ενιαία και αποτελεσματική εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, προκειμένου να εκπληρωθούν οι εύλογες προσδοκίες των πολιτών της Ενώσεως μετά την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς και την έναρξη ισχύος της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με τη σκέψη 47 και την υποσημείωση 36 παραθέτει αρκετά μέλη του Δικαστηρίου τα οποία, ήδη προ του 1994, είχαν ταχθεί υπέρ της δυνατότητας οριζόντιας εφαρμογής των οδηγιών.

28 — Αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1990, C-106/89, Marleasing (Συλλογή 1990, σ. I-4135, σκέψη 8)· της 16ης Δεκεμβρίου 1993, C-334/92, Wagner Miret (Συλλογή 1993, σ. I-6911, σκέψη 20)· Faccini Dori, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 26 (σκέψη 26)· της 27ης Ιουνίου 2000, C-244/98 έως C-244/98, Océano Grupo Editorial y Salvat Editores (Συλλογή 2000, σ. I-4941, σκέψη 30), και της 13ης Ιουλίου 2000, C-456/98, Centrosteeel (Συλλογή 2000, σ. I-6007, σκέψεις 16 και 17).

29 — Απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, 106/77, Simmenthal (Συλλογή τόμος 1978, σ. 239, σκέψη 25).

VIII — Πρόταση

60. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως ακολούθως στα ερωτήματα του Arbeitsgericht Lörrach:

- «1) α) Το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, και το άρθρο 2, της οδηγίας 89/391 του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι η δραστηριότητα του προσωπικού πρώτων βοηθειών που απασχολείται σε υπηρεσία παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω οδηγιών.

- β) Η έννοια των οδικών μεταφορών κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/104 δεν περιλαμβάνει τη δραστηριότητα παροχής επείγουσας ιατρικής βοήθειας η οποία συνίσταται, τουλάχιστον εν μέρει, στην οδήγηση ασθενοφόρου και τη συνοδεία του πάσχοντος κατά τη διακομιδή.

- 2) Το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, της οδηγίας 93/104 επιβάλλει στα κράτη μέλη, τα οποία επιλέγουν τη μη εφαρμογή του άρθρου 6, την υποχρέωση να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι ο εργοδότης δεν ζητεί από τον εργαζόμενο να εργαστεί πέραν των 48 ωρών, κατά μέσον όρο, ανά επταήμερο, εκτός αν ο εργαζόμενος συναινεί για την παροχή της εργασίας αυτής. Η εκ μέρους του εργαζόμενου αποδοχή, με την ατομική σύμβασή του εργασίας, των όρων εργασίας που προβλέπονται από συλλογικές συμβάσεις, οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα παρατάσεως της μέσης εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας πέραν του προαναφερθέντος ορίου, δεν συνιστά έγκυρη δήλωση συναινέσεως προς τούτο.

- 3) Το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/104, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία τα κράτη μέλη εισάγουν παρεκκλίσεις από την περίοδο αναφοράς, όπως αυτή ορίζεται με το άρθρο 16, παράγραφος 2, φαίνεται σαφές, ακριβές και απαλλαγμένο αιρέσεων. Παρέχει δε, εξάλλου, δικαιώματα στους ιδιώτες κατά τρόπον ώστε να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επικλήσεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, σε περίπτωση που το κράτος μέλος δεν το μετέφερε ορθώς και εμπροθέσμως στην εσωτερική έννομη τάξη. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι αντικείμενο των κύριων δικών είναι διαφορές μεταξύ ιδιωτών, οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να επικαλεστούν το άμεσο αποτέλεσμα της ως άνω διατάξεως.

Το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/104, αφ' ης στιγμής το κράτος μέλος δεν έκανε χρήση της δυνατότητας του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', i, απαγορεύει διάταξη όπως αυτή του άρθρου 7, παράγραφος 1, σημείο 1, στοιχείο a, του Arbeitszeitgesetz, η οποία παρέχει τη δυνατότητα παρατάσεως, διά συλλογικής συμβάσεως εργασίας ή συμφωνίας σε επίπεδο επιχειρήσεως, του χρόνου εργασίας πέραν των δέκα ωρών ανά εργάσιμη ημέρα, όταν στον χρόνο αυτό περιλαμβάνονται κατά κανόνα και σε μεγάλη έκταση διαστήματα επιφυλακής. Κατά συνέπεια, το άρθρο 14 της συλλογικής συμβάσεως περί των όρων εργασίας των υπαλλήλων, εργατών και μαθητευομένων του γερμανικού Ερυθρού Σταυρού, στο μέτρο που βασίζεται επί του ως άνω άρθρου 7, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι εργαζόμενοι, επί των οποίων έχει εφαρμογή, δεν υποχρεούνται να εργασθούν πέραν των 48 ωρών εβδομαδιαίως κατά μέσον όρο, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων των άρθρων 16, παράγραφος 2, και 17, παράγραφος 4, της οδηγίας 93/104, σχετικά με τον καθορισμό της περιόδου αναφοράς για τον υπολογισμό της μέσης διάρκειας εργασίας.»